

ÉRTÉKŐRZÉS AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV SZERZŐDÉSI JOGÁBAN

KEMENES István*

A tanulmány a hetvenéves Lábady Tamás, kiváló bíró, alkotmánybíró, alkotó és oktató magánjogász előtt tiszteleg. A megemlékezés természetéből adódik, hogy magában rejtí a hagyományok felidézésének és megőrzésének szándékát, hiszen azért emlékezünk, hogy a múlt értékei ne merüljenek feledésbe, ne vesszenek el a jelen és jövő számára. A tradíciók, a múlt értékei persze nem öncélúak, hanem a jövő megalapozását, az értékek továbbvitelét, vagyis a megújulást szolgálják. Talán nem távoli képzettársítás, ha az ünnepi kötet alkalmából az értékőrzés és megújulás kapcsolatát az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjával összefüggésben kíséreljük meg érzékeltetni.

* * *

1. Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjának egészét, de ezen belül a kötelmi, szerződési jogi könyvét különösen áthatja a „tradíció és nováció” kettőssége. Hagyomány alatt értjük a szerződési jog klasszikus értékeinek megőrzését, a jogfolytonosság fenntartását, az újítás pedig egyfelől a nemzetközi, elsősorban európai szerződési jogi törekvések asszimilációját, a kitekintést jelenti, másfelől az előretékitést, vagyis azt, hogy az új Kódex a 21. század várható társadalmi, gazdasági kihívásaira képes legyen megfelelni.

Az új Ptk. kodifikációs törekvéseit már a kezdetekben, másfél évtizeddel ezelőtt Tézisekben gyűjtötte pontokba, és már akkor kiemelten megfogalmazódott, hogy tovább nem odázható alapvető feladat a kötelmi jognak (szerződések joga, kártérítési jog) a piacgazdasággal konform újraszabályozása, vagy ha úgy tetszik, a szerződési jog „kereskedelmi jogiasítása”. Az új Ptk. koncepciójának a kötelmi jog szempontjából meghatározó tézisei közé tartozott, hogy mo-

* Kollégiumvezető bíró, Szegedi Ítéletábla.

nista elven épül fel, és a szabályozás modelljéül a kereskedelmi, üzleti forgalom viszonyai szolgálnak. Ez azt jelenti, hogy az új Ptk. egységes szerkezetben szabályozza az üzletszerű gazdasági, professzionális vagyoni viszonyokat és a nonprofit civil szféra, így a természetes személyek magánjogi viszonyait egyaránt. Nem készül tehát külön polgári törvénykönyv illetve kereskedelmi törvénykönyv, és egységes marad a szerződési jog szabályozása is.

Az 1959-es Ptk. szabályozási modellje ugyancsak monista elven alapszik – ebben a jogfolytonosság jut kifejezésre –, mégis lényegi, koncepcionális az eltérés, az újítás. A régi Ptk. szerinti modell a természetes személyek szerződéses viszonyai voltak, a törvénykönyv megalkotása idejéhez igazodóan. A főszabály alóli kivételeket a Ptk. a gazdasági jogalanyokra – korábban szocialista szervezetek, később gazdálkodó szervezetek – külön fogalmazta meg. Az új Ptk. megfordítja a szabályozás logikáját, és a szerződések jogát az üzletszerű vagyoni viszonyokra modellezi, mindenekelőtt azért, mert ebben a körben kötik a gazdaságilag jelentősebb szerződéseket, és volumenét tekintve az itt bonyolódó vagyoni forgalom meghatározó nagyságrendű.

A modellváltás azt jelenti, hogy a főszabályokat – új kifejezéssel – „a vállalkozások szerződési viszonyai” tartalmazzák, ezért a vállalkozások egymás közötti szerződéseire elenyészőek a külön, kivételes szabályok. Eltérő rendelkezéseket most már a természetes személyekre kell megfogalmazni. Ezek a kivételek is csak akkor indokoltak, ha a természetes személy az üzleti szféra résztvevőivel, a vállalkozásokkal kerül szerződéses kapcsolatba – ilyen relációs szituációban minősül fogyasztónak –, és „a gyengébb fél védelme” az adott jogintézménynél az eltérő szabályozást indokolja (például tisztességtelen szerződési kikötések, hibás teljesítés szabályai stb.). Mindez azt eredményezi, hogy az új Ptk. a szerződések szabályozása során a jogalanyok szerint általában nem különböztet; rendelkezései egyformán vonatkoznak a vállalkozások egymás közötti, a természetes személyek egymás közötti viszonyaira és arra is, ha a vállalkozás a természetes személlyel, azaz a fogyasztóval kerül polgári jogi kapcsolatba. Fogyasztóvédelmi része (fejezete) nincs az új Ptk.-nak, sőt – a kezdeti törekvések ellenére – a fogyasztói szerződést sem szabályozza külön részleteiben a törvény. Ehelyett egyes szerződési jogintézményeknél – ahol ez szükséges –, a vállalkozás és a fogyasztó egymás közötti szerződési jogviszonyában a fogyasztó érdekében eltérő, külön rendelkezést ír elő, ezáltal egyfajta pozitív diszkriminációt, relatív kógenciát alkalmaz.

Egy másik aspektusban az újítás jut kifejezésre az Európai Unió szerződési jogával való összhang megteremtése során. Belátható időn belül egységes „Európai Polgári Törvénykönyv” nem várható, készültek viszont különböző

mintatörvény-tervezetek. Ezeknek azonban nem az a céljuk, hogy a nemzeti kódexek helyébe lépjenek, hanem az, hogy a tagállamok nemzeti törvénykönyvei számára a jogközelítéshez mintákat nyújtsanak, elősegítsék a tartalmi, szerkezeti-logikai és terminológiai egységesítést. A szerződési jogban különösen erős a jogharmonizáció iránti igény, egyfelől a határokon átvívelő nemzetközi árukapcsolatok, másfelől pedig a nemzetközi szintű fogyasztóvédelem miatt. A szerződési jog általános szabályainak kidolgozása során a mintatörvény-tervezetek közül felhasználásra kerültek a Lando-bizottság által készített Európai Szerződési Jogi Alapelvek (a Törvény miniszteri indokolása nemegyszer hivatkozik rá). Valójában nem alapelvekről, hanem tételes szerződési szabályokról van szó, amelyek hasonló monista szemléletben egységesen vonatkoznak az üzleti és a civil szerződési viszonyokra, és ahol a modell szintén az üzletszerű professzionális viszonyok. A Szerződési Alapelvek fontos célkitűzései közé tartozik, hogy a nemzeti jogi szabályozások közötti tartalmi összhang megteremtésére törekszik (gondoljunk a kontinentális és az angolszász magánjogi jogrendszerek eltéréseire), és célul tűzte a nemzeti magánjogi kódexek közötti szerkezeti, logikai és terminológiai jogközelítést. Előnyös vonása továbbá az is, hogy felhasználta és beépítette a megelőzően született hasonló mintatörvény-tervezetek eredményeit is (például UNIDROIT szabályok).

A kodifikáció során természetesen a nemzetközi joganyag szélesebb spektruma is feldolgozásra került. A szerződési jogban szépszámuak a különböző egyezmények, amelyekhez kialakult joggyakorlat is kapcsolódik (például az adásvételről szóló Bécsi Vételi Egyezmény, vagy a pénzügyi lízing, faktoring tárgykörében az Ottawai Egyezmény). Szükségképpen beépültek az új Ptk. rendszerébe az Európai Unió Irányelvei, amelyek főként a fogyasztóvédelem terén fogalmaznak meg kötelező előírásokat. Kitekintéssel volt a kodifikáció a tagországok újabb nemzeti magánjogi kodifikációs eredményeire is (a holland polgári törvénykönyv megoldásai, vagy a német magánjog BGB-re kiható kodifikációs változtatásai).

A szerződési jog novációja természetesen nem arra irányult, hogy a szerződési jogintézmények szabályanyagát a maga egészében félretegye, lecserélje és helyébe egy teljesen új szabályanyagot konstruáljon. Éppen ellenkezőleg: a kodifikáció a bevált jogintézmények, megoldások átvételére és korszerűsítésére törekedett. Az 1959-es Ptk. az 1960. évi hatálybalépése óta eltelt több mint 5 évtized alatt bebizonyította, hogy kimagasló szakmai színvonalú alkotás, amely jól betöltötte szerepét és – tegyük hozzá – még huzamos ideig párhuzamosan be is kell töltenie. Az új Kódex célja a régi Ptk. értékeinek megőrzése, a hozzá kapcsolódó több évtizedes bírói gyakorlat pozitív eredményeinek a bedolgo-

zása volt, adott esetben a korábbi magyar magánjogi tradíciók felélesztésével együtt. Az értékörző felülvizsgálat eredményeként a szerződési szabályanyag meghaladott része mellőzésre került, más szabályok korszerűsítve, átalakítva az új Ptk-ban is megjelennek, végül nem kis számban találhatók az új Kódexben olyan jogi megoldások, amelyek a régi Ptk-ban nem szerepelnek, és a modern kor követelményeit hivatottak kielégíteni.

2. A kötelmi jog, ezen belül a szerződési jog szabályanyagának rendszertani elhelyezését illetően jelentősen eltér az új a régi Ptk.-tól. A kötelmi jogról szóló Hatodik könyv Első részében a kötelek közös szabályai kerültek kiemelésre. Elvi szinten kifejezésre jut, hogy a kötelek tágabb jogi kategória, mint a szerződés, ami a kötelmi viszonyok egyik – legjelentősebb – fajtája, és ezért a kötelmi közös szabályok a szerződésekre is vonatkoznak. Úgy is mondhatjuk, hogy a szerződési jog általános része megkettőződött, egyfelől a kötelek közös szabályai, másfelől a szerződés általános szabályai vonatkoznak rá. A jogalkalmazás során a joganyagot összeolvasva kell kezelni, ami kétségtelenül kellő áttekintő készséget igényel a gyakorló jogász részéről. Érdemes kiemelni, hogy az Első rész nem a kötelek „általános szabályai”, hanem a „közös szabályai” elnevezést viseli. Kifejezésre jut, hogy az új Ptk. sem tartalmaz kötelmi jog általános részt, vagyis egyfajta logikailag zárt, koherens jogügylettant, hanem a valamennyi kötelekre leggyakrabban előforduló közös szabályegyüttest emeli ki. Ugyanakkor olyan lényeges jogintézmények szerepelnek itt, mint például a jognyilatkozat (a jognyilatkozat alakja, a képviselő); az időmúlás joghatása (elévülés, jogvesztés); a többalanyú kötelek; a kötelek teljesítésének helye, ideje, a pénztartozás teljesítése. Megváltozik a szerződési jog általános szabályainak a rendszertani felépítése is. Az egyes szerkezeti egységek összesen 10 Címbe a szerződés létszakaihoz igazodó logikai sorrendben követik egymást: a szerződési jog alapelveit követően a szerződés megkötésével, érvényességével és hatályosságával, a szerződés teljesítésével, a megszegésével, megerősítésével, módosításával és megszűnésével foglalkoznak.

3. Az új Ptk. a szerződési szabadság elvét – a piacgazdaság követelményeinek megfelelően – a szerződési jog alapvekként, a szerződés általános szabályainak élére állítva mondja ki. Rögzíti, hogy a szerződés egyező akaratot, konszenzust jelent, amely szinonim a felek megállapodásával. Az akarategyezés

éppen azért szerződés, mert ahhoz a felek joghatást kívánnak fűzni, ami nem más, mint a szerződésben vállaltak kötelező betartása és kikényszeríthetősége. A szerződés létrejöttéhez vezető jognyilatkozatokra (az ajánlatra, elfogadó nyilatkozatra) és a szerződés létrejöttére vonatkozó normákat az új Ptk. egymást közvetlenül követően, folyamatosan tartalmazza. A szerződéskötési mechanizmus logikailag illeszkedő szabályai arra adnak választ, hogy milyen folyamat eredményeként és milyen jogi feltételek megvalósulásakor lehet szó „létrejött” szerződésről, azaz a feleknek „miben” és „hogyan” kell megállapodniuk. Formai szempontból a szerződést az akaratnyilatkozatok egyezősége hozza létre, függetlenül a szolgáltatások későbbi teljesítésétől, vagyis a szerződések döntő többsége változatlanul konszenzuál szerződés.

A szerződési szabadság elvéből következik, hogy a jog szerződés megkötésére – szűk kivételektől eltekintve – nem kényszerít, és a szerződés tartalmát is a felek a diszpozitív rendelkezésektől eltérve, szabadon alakíthatják ki. Másfelől viszont ha a szerződő felek megállapodásra jutottak egymással, a létrejött szerződés közöttük kötelező erővel bír, utóbb attól egyoldalúan általában egyikük sem térhet el. A szerződési kötőerő, a *pacta sunt servanda* elve azzal jár, hogy a felek egymás közötti relatív jogviszonyában a szerződés csaknem olyan, mint-ha jogszabály lenne. A szerződési kötőerő általában kizárja, hogy a felek valamelyike egyoldalúan módosítsa a szerződés tartalmát, vagy egyoldalúan szüntesse meg a szerződést. Az egyoldalú szerződésmódosítás, megszüntetés szűk körben előforduló kivételes eseteit – ideértve a szerződés bírói módosításának részletesebb szabályait is – az új törvény pontosan behatárolja.

A szerződés alapján a szolgáltatás akkor követelhető, ha a szerződés a felek között érvényesen létrejött és egyben hatályos. Másik oldalról: nem követelhető a szerződés teljesítése, ha a felek között nem jött létre minden lényeges kérdésben akarategyezés (létre nem jött szerződés), vagy a felek között a konszenzus ugyan létrejött minden lényeges kérdésben, azonban az egyébként létrejött szerződés valamilyen érvénytelenségi okban szenved (érvénytelen szerződés), vagy a felek között a szerződés érvényesen létrejött, azonban még nem, vagy már nem hatályos. Ismeretesek végül olyan ügyletek is, amelyek létrejöttek, érvényesek és hatályosak is, az állam azonban azokhoz valamilyen ok miatt a kikényszeríthetőség következményét nem kívánja hozzáfűzni (államilag nem érvényesíthető követelések). Az új Ptk. arra törekszik, hogy világosan és egyértelműen megkülönböztesse egymástól a létre nem jött, érvénytelen, hatálytalan – ezen belül is a relatíve hatálytalan – szerződéseket, továbbá az állami úton nem érvényesíthető követeléseket, és az ehhez kapcsolódó eltérő jogkövetkezményeket. Elmondható, hogy a szerződés megkötésére vonatkozó szabályokat a szer-

ződési jog klasszikus rendező elvei – a szerződési szabadság, a szerződések alakszerűtlensége, a képviseleti elv, a pacta sunt servanda, és a szerződések állami kikényszerítésének elve – hatják át. A szerződéskötési mechanizmus főszabálya maga is a klasszikus piaci alku folyamatra szabott.

Kétségtelen viszont, hogy az üzletszerű kapcsolatokban az egyszerű szerződéskötési alkut más, tömeges szerződéskötési technikák váltották fel. Az új Ptk. ezért tartalmaz rendelkezéseket a szerződés létrejöttének egyes különös formáiról. Így például a gazdasági életben elterjedt, hogy a szerződés megkötését versenyeztetési eljárás előzi meg. A joggyakorlati tapasztalatok alapján indokolt, hogy a versenyeztetési eljárás egyes, lényegi vonásait – mint a szerződéskötés sajátos módját – a szerződések általános szabályai között a törvénykönyv tartalmazza. A szerződéskötés különös módjai között tartalmaz megújult, részletes rendelkezéseket a törvény az általános szerződési feltételekről, vagyis a szabványszerződésekről, blankettaszerződésekről is.

4. Az érvénytelenség a szerződés megkötéséhez kapcsolódó jogintézmény: a szerződés létrejöttének rendellenessége miatt zárja ki a felek által célzott joghatás beálltát. Az új Kódex a régi Ptk.-tól eltérő strukturális felfogásban tárgyalja az érvénytelenséget. Rendszertani szempontból kifejezésre juttatja, hogy az érvénytelenség ugyan összetett, mégis egységes jogintézmény, amely egyik oldalról az érvénytelenségi okok rendszerét, másik oldalról pedig a szankciós jogkövetkezményeket jelenti. Célszerű és indokolt ezért az érvénytelenség szabályainak, jogkövetkezményeinek önálló szerkezeti egységben való megjelenítése, amely a jogalkalmazás elvárásainak is eleget téve vélhetőleg megkönnyíti az igények érvényesítését.

A régi Ptk.-ban az érvénytelenségi okok meglehetősen elszórtan találhatók, és ettől elkülönülten szerepelnek a jogkövetkezményekre vonatkozó (nem mindig egyértelmű) szabályok. Az új Ptk. összegyűjti egyfelől az érvénytelenségi okok rendszerét, másfelől az érvénytelenség jogkövetkezményeit, majd ezt követik az érvénytelenséggel rokon jogintézmények (a szerződés hatálytalansága, államilag nem érvényesíthető követelések). Az áttekinthetőséget szolgálja az is, hogy az érvénytelenségi okokat a szerződés létrejöttének fázisaihoz igazodóan csoportosítja. Külön szerepelnek az akarati hibák (tévedés, megtévesztés, fenyegetés, színlelt szerződés); a jognyilatkozat hibái (alaki hiba); a célzott joghatás hibái (jogszabályba, jó erkölcsbe ütköző szerződés, uzsora, feltűnő aránytalanság, tisztességtelen szerződési kikötések, fiduciárius hitelbiztosíték tilalma, lehetetlen célra irányuló szerződés). Az érvénytelenség jogkövetkezményei

pedig az érvényessé nyilvánítás, az eredeti állapot helyreállítása, a gazdagodás megtérítése, a részleges érvénytelenség szabályai és a járulékos igények.

Az új Ptk. modellváltó szemlélete az érvénytelenség szabályozásában is megmutatkozik. Kifejezésre jut, hogy az érvénytelenség a szerződési jog egyik jogintézménye, amely sem alkalmazási körénél, sem logikájánál, sem eljárási szabályainál fogva nem térhet ki a kötelmi jog intakt rendszeréből. Ezen elvi megfontolások miatt kívánja a törvény az eljárásjog korlátai közé vonni a semmisség hivatalbóli bírói észlelését, a magánjog logikai rendszeréhez igazítani a jogszabályba ütköző szerződéseket, korlátozni az eredeti állapot helyreállítását a természetben visszaadható szolgáltatásokra, szélesíteni az érvénytelen szerződések megmentését az érvényessé nyilvánítás lehetőségének tágítása, vagy a teljesítés orvosló hatályának kiterjesztése révén.

Az érvénytelenségi okok közül a joggyakorlatban és a jogtudományban is eltérő felfogások alakultak ki a jogszabályba ütköző szerződések megítéléséről. Az új Ptk. egyértelművé teszi, hogy nem minden jogszabály sérelme okozza egyúttal a szerződés semmisségét. Az érvénytelenség ugyanis polgári jogi jogintézmény, ezért az a logikus, hogy meghatározóan a polgári jogi jogszabályok megsértése hozza működésbe, ugyanakkor más jogágak szabályainak szankciójaként csak korlátok között, differenciált közelítésben alkalmazható. A más jogágak – főként a közigazgatási jog, pénzügyi jog – szabályainak a megsértése ezért akkor semmis, ha a külön jogszabály maga kifejezetten kimondja, hogy az adott normának a megsértése egyúttal a szerződés érvénytelenségét is okozza, enélkül pedig akkor, ha a jogszabály értelmezéséből egyértelműen megállapítható, hogy a külön jogszabály – a más jogági szankciók mellett – a szerződés érvényességét sem kívánta megengedni, magát a szolgáltatást tiltja.

Az érvénytelenség szankciós oldala azt jelenti, hogy az érvénytelenségi ok fennállásáig a szerződéshez a felek által célzott joghatás nem fűződhet. Az érvényes szerződéshez az a joghatás fűződik, hogy a szerződést a feleknek (a másik félnek) kötelezően be kell tartani, illetve, a szolgáltatás teljesítése a másik féllel szemben állami eszközökkel kikényszeríthető. Az érvénytelenség ezt a joghatást zárja ki: az érvénytelen szerződés nem köti a szerződő feleket, illetve a szolgáltatás teljesítése bírósági úton nem kikényszeríthető ki. Az új Ptk. tételes jogi rendelkezésként mindenekelőtt ezt rögzíti, az érvénytelenség további jogkövetkezményei pedig csak akkor merülnek fel, ha a felek között az érvénytelenség ellenére történt teljesítés. Amennyiben a semmisségi okot a bíróság hivatalból észleli, hivatalból alkalmazza azt is, hogy az érvénytelen szerződésre jogosultságot alapítani és kikényszeríteni nem lehet, eljárásjogi következményként pedig a keresetet elutasítja.

Az érvénytelenség további jogkövetkezményeit azonban a bíróság hivatalból nem alkalmazhatja – semmisség esetében sem –, hanem minden más magánjogi igényhez hasonlóan az általános eljárási szabályoknak megfelelően a felperes vagy az alperes erre irányuló keresete, viszontkeresete szerint járhat el.

Ha az érvénytelen szerződés alapján teljesítés történt, akkor bármelyik fél kérheti az eredeti állapot helyreállítását, feltéve, hogy maga is képes a számára teljesített szolgáltatás visszatérítésére. Az eredeti állapot helyreállítása csak akkor alkalmazható, ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzet természetben visszaállítható. Az új Ptk. az akár eredetileg, akár utólagosan irreverzibilis szolgáltatásokra tartalmilag a jogalap nélküli gazdagodás megtérítésének külön szabályozott, speciális esetét rendezi. Ha a szerződéskötés előtt fennállott helyzetet természetben nem lehet visszaállítani, vagy pedig az bármely oknál fogva célszerűtlen, ésszerűtlen volna, a szerződő felek viszonyának rendezésére a jogalap nélküli gazdagodás logikájának megfelelő, speciális szabályokat kell alkalmazni, az ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatás ellenértékének pénzbeli megtérítéséről kell rendelkezni.

Nincs szükség az eredeti állapot helyreállítására, ha az érvénytelenség oka, illetve az okozott érdeksérelem megszüntethető vagy már megszűnt. Ebben az esetben egyenrangú jogkövetkezményként a bíróság a szerződést a megkötésének időpontjára visszaható hatállyal érvényessé nyilváníthatja, az érvényes szerződésre pedig egyébként érvénytelenségi jogkövetkezmények nyilván már nem alkalmazhatók.

5. A szerződés megkötéséhez az érvénytelenség, a szerződés teljesítési létszákhöz viszont a *szerződésszegés* kapcsolódik. Rendszertani szempontból lényeges változást jelent, hogy az új Ptk. a szerződésszegések általános (közös) szabályait absztrahálja, a szerződésszegésre vonatkozó rendelkezések élére helyezi, és csak ezután következnek a szerződésszegés egyes nevesített esetei, ezek közül is alapvetően terjedelmi okok miatt kiemelten a hibás teljesítés külön szabályai. Az általános szabályok kettős szerepet játszanak: e normák szerint ítélandók meg a külön nem nevesített szerződésszegések, és ezek alkalmazandók a nevesített szerződésszegésekre is akkor, ha a külön szabályok nem írnak elő eltérő rendelkezéseket. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a szerződésszegéseknek általános és különös részét hozza létre az új törvénykönyv.

Az általános szabályok között szerepelnek a szerződésszegés alapvető jogkövetkezményei, így a teljesítés követelése, a visszatartási jog gyakorlása, az elállás vagy azonnali hatályú felmondás joga, és a szerződésszegéssel okozott kár megtérítése. Új intézményként kiemelésre kerültek a fedezeti ügylet szabályai,

a közreműködőért, vagyis a tágabb értelemben vett teljesítési segédért való felelősség, a részleges, a közbenső és az előzetes szerződésszegés.

A legfontosabb elvi újítás, hogy a szerződésszegésért fennálló (kontraktuális) kárfelelősség – a kimentés eltérő feltételeire tekintettel – elválik a szerződésen kívüli (deliktuális) kárfelelősségtől. A régi Ptk. a szerződésszegéssel okozott kártérítésre nem tartalmaz külön részletszabályokat, hanem egy utaló normán keresztül a szerződésen kívüli kártérítés szabályait rendeli alkalmazni. Az új Ptk. viszont külön szabályozza a szerződésszegéssel okozott kártérítést. A lényegi különbség abban áll, hogy az új Ptk. a kontraktuális kártérítést nyíltan objektív jogalapra helyezi át, eltérő kimentési feltételeket vezet be: a károkozó csak akkor mentesülhet, ha a szerződésszegést az ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy e körülményt elkerülje vagy elhárítsa.

Az egyes nevesített szerződésszegési esetek közül a megújulás mindenekelőtt a *hibás teljesítés* szabályanyagát jellemzi. Az új Kódexben világosan kifejezésre jut, hogy a hibás teljesítés nem azonos a kellékszavatossággal: a hibás teljesítés az egyik nevesített szerződésszegés, a kellékszavatosság pedig az egyik, bár kiemelt fontosságú jogkövetkezménye. A törvény először a hibás teljesítés, mint szerződésszegés fogalmi elemeit szabályozza a hibás teljesítés általános szabályai elnevezés alatt, majd ezután következnek a kapcsolódó jogkövetkezmények: a kellékszavatosság, a termékszavatosság, a kártérítés, a jótállás, a jogszatosság és a hibás teljesítés különös szabályai.

Az új Ptk. arra törekszik, hogy a hibás teljesítés átfogó, egységes szerkezetű szabályai – a Kódex egészének szabályozási modellezését követve – elsősorban az üzleti szerződések követelményeihez igazodjanak, a fogyasztói szerződésekre jellemző eltérések pedig kivételként, többlet jogosítványok formájában fogalmazódjanak meg. A részletszabályok mögött meghúzódó elvi problémák ismertetése helyett csupán tézisszerűen szeretnénk néhány újszerű vonást kiemelni.

- A régi Ptk. szerint hibás teljesítésről akkor van szó, ha a „szolgáltatott dolog” minőséghibás. Az új Ptk. a törvényszövegből mellözi a „dolog” megnevezést, hibás teljesítés alatt bármilyen szolgáltatás fogyasztósságát érti, ezáltal a hibás teljesítés határait jelentősen kitágítja. Szolgáltatás ugyanis nemcsak dolog lehet, hanem például forgalomképes vagyoni értékű jog (társasági részesedés) is, amelyek átruházása esetén a hibás teljesítés szabályai alkalmazhatóak lesznek
- A hibás teljesítés lényegéhez tartozik, hogy nincs szó szerződésszegésről, ha a felek éppen a köznapi értelemben hibás termék vételében

állapodtak meg, vagyis a jogosult a hibát a szerződéskötés időpontjában ismerte vagy azt ismernie kellett.

- A kellékszavatosság körében a szavatossági jogokat illetően jelentősebb újítás nem várható. A szavatossági határidők azonban változnak: az eddigi hat hónapos elévülési határidő egy évre, az ingatlanok esetében öt évre emelkedik. A jogvesztő határidők viszont megszűnnek.
- A szavatosság és kártérítés viszonyának tisztázása érdekében a két jogintézmény között a munkamegosztás úgy alakul, hogy a szavatosság a hiba természetbeli orvoslását, a kártérítés pedig az értékcsökkenés pénzbeli reparációját biztosítja. Kifejezésre jut, hogy a szolgáltatás hibájában álló tapadó-kár reparációjára elsősorban a kellékszavatosság szolgál, a kártérítést – az igényérvényesítési határidőkre is kiterjedően – ettől függetleníteni nem lehet.
- A jótállást illetően ismeretes, hogy különböző kormányrendeletek egyes tartós fogyasztási cikkekre és lakásokra kötelezően írják elő. A kötelező jótállás azonban az európai országokban gyakorlatilag ismeretlen. A kodifikáció során ezért az a törekvés fogalmazódott meg, amely a kötelező jótállást megszüntetné, és csak a szerződésben önként felvállalt jótállást szabályozza, annál is inkább, mivel a Ptk. a fogyasztók javára hat hónapos időtartamra valamennyi ingó és ingatlan dologra, szolgáltatásra nézve a bizonyítási teher kérdését a jótállásnak megfelelően rendezi, ezáltal a hibás teljesítés vélelmét állítja fel. A törvény végül is a jótállás jogszabályi eseteit fenntartja ugyan, a jótállási igények érvényesítésének határidős mechanizmusát azonban jelentősen megszigorítja.
- Európai viszonylatban is újszerű megoldás viszont, hogy az új Ptk. a termék gyártójának terhére kijavítási és kicserélési jogot biztosító termékszavatosságot vezet be. Ettől függetlenül szabályozza külön a gyártó kártérítési felelősségét a deliktuális felelősség szabályai között, termékfelelősség elnevezéssel.
- Az új vonások között említhető végül, hogy a jogszavatosság szabályait – amelyek a régi Ptk.-ban az adásvételi szerződésnél szerepelnek – az új Ptk. a hibás teljesítés általános szabályai közé emeli ki, miután azok más szerződéstípusoknál is irányadóak (például licencia szerződés, bérlet stb.).

Epilógus

Az ünnepi alkalomból lejegyzett gondolatoknak nyilvánvalóan nem lehet olyan öntelt szándékuk, hogy az új Kódex terjedelmes szerződési joganyagát akár csak vázlatosan is körülírják. Csupán azt kíséreltük meg érzékeltetni, hogy a kodifikáció vezérlő motívumai – az értékek, tradíciók megőrzésének szándéka és a nováció – miként érintették meg a szerződési jogot.